

“Gevenden ancak diken çıkar”: Süyûti’nin Gözüyle Ulema ve Siyaset

Abdullah Taha İMAMOĞLU*

Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Memlükler dönemi Kahire’sinde yaşayan Celâlüddîn es-Süyûti’nin (ö. 911/1505) aklî ve naklî ilimlere dair yaklaşık beş yüz eser kaleme aldığı ifade edilmiş ve yazdığı eserler nitelik itibarıyla İslam dünyasının tamamında rağbet görek bütün İslam coğrafyasına yayılmıştır. Süyûti, siyasi hayatında âlim sorumluluğunu sürekli gözetmiş ve dönemindeki birçok siyasi ve sosyal meseleye müdahil olmuştur. O, sultan ve ulema arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğine dair yazdığı risalelerle sünnet-i seniyyeye göre bir âlimin ideal siyasi tavrını resmetmeye çalışmıştır. Bu makalede Süyûti’nin eserleri dikkatle incelenmiş ve siyasete dair yirmi iki risalesinin olduğu tespit edilmiştir. Nitekim bunlardan birisi de Süyûti’nin *Mâ revâhü’l-esâtîn fi ademi’l-mecîi ile’s-selâtîn* adlı risalesi olup yönetici ve âlim ilişkisini düzenleyen rivayetlerin derlenmesiyle oluşturulmuştur. Müellif, daha sonra bu eserin özeti mahiyetindeki *er-Risâletü’s-Sultâniyye’yi* hazırlayarak sultana sunmuştur. Eser sultanın huzurunda okunmuş ve sultan gerek rivayetlerdenn gerekse Süyûti’nin bu tavrından dolayı üzölmüştür. Ayrıca bu çalışmada yöneticilerle içli dışlı olmanın sünnete uygun olmadığı Süyûti’nin

199

Dîvân *DİSİPLİNLERARASI*
ÇALIŞMALAR DERGİSİ
cilt 18 sayı 35 (2013/2), 199-222

* Kıymetli katkılarından dolayı dergi editörüne ve hakeme teşekkür ederim.

yaşantısından örneklerle gösterilmiş ve bu doğrultuda müellifin siyasi biyografisi inşa edilmiştir. Buna ilaveten risalenin tercümesinin de yapıldığı bu çalışmayla eserin dünya kütüphanelerindeki yazmaları tespit edilip muhtevası ve kaynakları hakkında da bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Memlükler, Süyûtî, Biyografi, Siyaset, Ulema.

Giriş

CELÂLÜDDİN ES-SÜYÛTÎ'NİN (849-911/1445-1505) yaşadığı dönem Doğu'da Moğol istilâsının, Batı'da Endülüs faciasının yaşandığı bir zaman diliminin sonrasına denk gelmektedir. Toplumsal kargaşaların ardından gelen birçok âlim gibi o da eserlerini ilmin zayi olmasının önüne geçmek niyetiyle kaleme almış ve o güne kadarki birikimi sonraki nesillere aktarmaya çalışarak İslam medeniyetinin ilim geleneğine ciddi katkılar sağlamıştır.¹ Bu yazının konusunu teşkil eden *er-Risâletü's-Sultâniyye* adlı eserinde Süyûtî, âlimlerin sultanın huzuruna çıkmasının kerih görüldüğüne ilişkin rivayetleri derlemiştir. Müellifin böyle bir risale kaleme alması, sultanla içli dışlı olmanın sünnete uygun olmadığını göstermek istemesinden kaynaklanıyor gibi görünse de biraz da kendisinin devlet idarecileriyle ilişkilerinin sıkıntılı geçmesiyle alakalıdır. Süyûtî daha önceki bir tarihte (901/1495) bu konudaki rivayetleri topluca bir araya getirdiği *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi'l-mecîi ile's-selâtîn* adlı eserini yazmıştır.² Süyûtî'nin böyle bir kitap yazdığını duyan sultan çok üzülmüş, bir müddet kendisiyle görüşmemiştir. Daha sonra sultan bazı tanıdıkları aracılığıyla tekrar davet göndermiş ancak Süyûtî bu davete icabet etmemiş ve sultanları ziyaret etmenin dinen uygun olmadığını bildiren hadisleri derlediği ve hacim olarak çok daha kısa olan *er-Risâletü's-Sultâniyye* (901/1496)

- 1 Mehmet Suat Mertoğlu, "Süyûtî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010), c. XXXVIII, s. 198. Süyûtî ve dönemindeki ilmi hayat için bkz. E. M. Sertain, *Jalâl al-dîn al-Suyûtî Biography and Background*, Cambridge: Cambridge University, 1975, s. 117-133.
- 2 Kitabın baskısı için bkz. Süyûtî, *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi'l-mecîi ile's-selâtîn*, thk. Ebu Ali Taha Bu Serin, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1992, 116 s.; Halit Özkan, "Süyûtî", *DİA*, c. XXXVIII, (İstanbul 2010), s. 189.

isimli eserini sultana sunmuştur.³ Bu çalışmada önce Süyûtî'nin siyasi biyografisi zikredilecek, ardından da siyasi muhteva taşıyan eserleri kaydedilecektir. Sonrasında ise mezkûr risâlenin kısa bir değerlendirmesi yapılacak ve tercümesi verilecektir.

I. Süyûtî'nin Siyasi Biyografisi

Süyûtî, Mısır ve Suriye'de hüküm süren Burcî ya da Çerkez Memlûkler (784-923/1382-1517) devletinin son dönemlerinde yaşamış, Kahire ilim geleneğinde yetişmiş ve çok sayıda eser vermiştir. Zamanın Kahire'si ilmî canlılığı olan, âlimler ve mütefekkirler için âdeta sığınak teşkil eden bir şehirdir.⁴ Kahire, Memlûkler döneminde daha da genişlemiş ve yeni bir şekil kazanmıştır. Bağdat Moğol istilâsına mâruz kalınca Abbâsîlerin hilâfet merkezi Kahire'ye intikal etmiş ve şehir gündün güne Doğu İslâm âleminin dinî merkezi haline gelmiştir.⁵ Memlûk sultanlarından on üç, Abbâsî halifelerinden ise beş tanesinin devrini idrâk eden Süyûtî hayatı boyunca siyasetle iştigal etmemiş ve sultanlarla haşır neşir olmamıştır.⁶ Sultanlardan yardım almayı kabul etmemiş, devlet tarafından kendisine gönderilen paraları ise dağıtmayı tercih etmiştir.⁷ Sultanlarla ilişki kurmayı sevmeyen bir karaktere sahip olan Süyûtî'ye göre kendi tavır ve karakteri Emevî ve Abbâsîler döneminde yaşayan dört mezhep imamlarının tavırlarıyla özdeşdir.⁸ Bu tavrından ötürü çağdaşı olan âlimler tarafından zaman zaman kınanmış ve sultana karşı hedef gösterilmiştir. Buna rağmen o, siyaseten sultanlara yakınlaşmama tavrından vazgeçmemiş ve dönemindeki âlimlerden

3 Elisabeth Sartain, *Celâleddin Süyûtî'nin Hayatı ve Eserleri*, çev. Hasan Nuredin, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002, s. 60-63.

4 Abdülkadir Karahan, “Süyûtî”, *IA*, c. XI, s. 258; İyâz Hâlid et-Tabba', *Celaliüddîn es-Süyûtî: Ma'lemetü'l-ulumi'l-İslâmiyye*, Dımaşk: Dârü'l-Kalem, 1996/1417, s. 15.

5 Eymen Fuad Seyyid, “Kahire”, *DİA*, c. XXIV, (İstanbul 2001), s. 174.

6 Süyûtî'nin siyasi hayatı ve dönemi için bkz. Bedî' es-Seyyid Lehham, *el-İmam el-Hafız Celaleddin es-Süyûtî ve cühûduhu fi'l-hadis ve ulûmuhu*, Dımaşk: Dâru Kuteybe, 1994/1415, s. 27-34; Tabba', *Celaliüddîn es-Süyûtî*, s. 15-17.

7 Özkan, “Süyûtî”, c. XXXVIII, s. 191.

8 Mustafa eş-Şek'a, *Celaleddin es-Süyûtî*, Kahire: Mustafa el-Babi el-Halebi, 1981, s. 105.

kendisiyle aynı minvalde hareket edenlerin de gayretleriyle duruşundan asla ödün vermemiştir.⁹

Süyûtî'nin yöneticilerle olan ilişkisini iki farklı düzeyde değerlendirmek daha uygundur. Buna göre Süyûtî, Abbâsî halifeleriyle olan ilişkilerinde daha müsamahalı bir tavır sergilerken sultanlarla olan ilişkilerinde ise daha sert bir üslup takip etmiştir. İmam Süyûtî'nin hayatını okurken bu tavır farklılığını görmek mümkündür. Süyûtî'nin sekiz yaşına kadar geçen çocukluk evresi Melik Zâhir Çakmak (857/1453) dönemine tesadüf etmiştir. Bu dönem bir çocuğun karakterinin oluşması bakımından mühim bir devredir.¹⁰ Zira babası Kemâleddin Ebu Bekir, Müstekfî-Billâh hariç diğer melik ve emirlerle olan münasebetlerinde fazla samimiyet kurmamış ve onları sık sık ziyaret etmekten kaçınmıştır. Muhtemelen yukarıda zikredilen tavır farklılığı da Süyûtî'nin babasından aldığı bu terbiyeye dayanmaktadır.¹¹

Süyûtî'nin yaşadığı zaman zarfında en uzun süre iktidarda kalan sultan, 873-901/1468-1496 yılları arasında hüküm süren Memlük Hükümdarı Sultan Eşref Kayıtbay'dır. Bu dönem Süyûtî'nin yirmi üç yaşından elli iki yaşına kadar süren ve eserlerinin birçoğunu kaleme aldığı döneme rastlamaktadır.¹² Bu sürede yazdığı eserlerin niceliği Süyûtî'nin ilmî çalışmaları bakımından en verimli çağının Sultan Kayıtbay dönemi olduğunu göstermektedir.¹³ Zira Süyûtî hocası Kâfiyecî'nin hayatını anlatırken Sultan Kayıtbay'ı da hayırla yâd eder ve iktidarının devamı için ona dua eder.¹⁴ Çünkü Sultan Kayıtbay hilm sahibidir ve âlimlerin kıymetini takdir eden bir ki-

9 Süyûtî ve dönemindeki âlimlerin sultanlarla olan ilişkilerine dair bkz. Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 110-114. Süyûtî'nin otobiyografik eserinde 900/1495 tarihinden sonraki olaylara yer vermediği, 901/1496 yılında başkadi olarak atanmasıyla ilgili bilgilerin ise çok net olmadığı hatta bu konuyla ilgili görüşlerin indî yorumlardan öteye gidemeyeceği düşünüldüğü için başkadi ile ilgili değerlendirmelere yer verilmemiştir. Bu konuyla ilgili mevcut yorumlar için bkz. Sartain, *Jalâl al-dîn al-Suyûtî*, s. 91-94; Özkan, "Süyûtî", *DİA*, c. XXXVIII, s. 189; Tâhir Süleyman Hammûde, *Celâlüddîn es-Süyûtî: asruhû ve hayâtuhû ve âsâruhû ve cühûdühû fi'd-dersi'l-lugavî*, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1989, s. 110-111.

10 Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 43.

11 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah*, thk. E. M. Sartain, Kahire: el-Matbaatü'l-arabiyetü'l-hadîse, 1975, s. 8-9.

12 Hammûde, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 23.

13 Lehham, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 27.

14 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 41.

şiliğe sahiptir.¹⁵ Kaynaklarda âdil, cesur, ileri görüşlü, ilme ve ilim adamlarına değer veren bir hükümdar olarak tanıtılan Kayıtbay, tahttan indirilmiş sultanlara, yakınlarına ve isyan eden bazı emirlere dahi iyi davranmasıyla tanınır.¹⁶ Sultan Kayıtbay âlimleri her ay saraya davet eder ve onlardan istifade etmeye çalışır. Süyûtî'nin bu davetlere icabet etmediğini gören sultan özel olarak talepte bulunup Süyûtî'ye “Artık her ayın ilk günü, dört mezhebin başkadıyla birlikte, sen de buraya (saraya) geleceksin” der. Israr karşısında sessiz kalan Süyûtî, sultanın bu isteğini yerine getirmez. Fakat sultan hastalandığında sünnete ittiba için Süyûtî kendisini ziyaret eder. Hasta ziyareti amacını taşıyan bu gidiş bir defaya mahsustur ve Süyûtî, ilkesi gereğince sultanı bir daha ziyarete gitmez. Ancak sultan her ay elçilerini göndererek kendisini saraya davet etmeye devam eder. Süyûtî gelen elçilere selefin sünnetini takip edeceğini yani sultanları hayatta birkaç defadan fazla görmemeye özen göstereceğini söyleyerek cevap verir. Ardından 899/1493 yılının Muharrem ayında çıkartılan bir emir gereği Süyûtî maiyetiyle beraber başında taylasan olduğu halde saraya gider ve sultanın huzurunda da taylasanını çıkarmaz.¹⁷ Hâlbuki bu kıyafet dönemin örfüne uygun değildir.¹⁸ Süyûtî taylasan taktığından dolayı sarayda kınanır ve kendisine ağır sözler söylenir.¹⁹ Hatta bu durum sultanın da ağına gider ve Malikilerin taylasan taktığını düşünmesinden dolayı, Süyûtî'ye Malikî olup olmadığını sorar. Süyûtî de sultanın sorusuna taylasan giymenin sünnet olduğunu ve her mezhepte teşvik edildiğini söyleyerek cevap verir. Akabinde sultan, Süyûtî'yi kibirli olmakla itham eder. Süyûtî de ısrarla kendisinin sünneti uyguladığını söylemeye devam eder. Bu hadiseye sonradan muttali olan İbrahim el-Kerekî adlı zât, sultanı kışkırtmak için taylasan takmanın Yahudi âdeti olduğunu ve sünnete uygun olmadığını söyler

15 Şek'a, *Celaleddin es-Süyûtî*, s. 108.

16 İsmail Yiğit, “Kayıtbay”, *DİA*, (İstanbul 2002), c. XXV, s. 81.

17 Mütercim Asım Efendi *taylasâm* şöyle tarif eder: “Şal vesair nesneden başa ve omuza örttükları câr gibi sevbe itlak olunmuştur. Hâlen bizim baş ve boyun şalı olacaktır. Taylasan başı ve omuzları ihata eder. Hülâsa hâlâ başımıza örttüğümüz şal olacaktır.” Mütercim Asım Efendi, “Taylasân”, *Kamus Tercümesi*, İstanbul: Cemal Efendi Matbaası, 1304, c. II, s. 950.

18 Mütercim Asım Efendi taylasan hakkında “Acem'e mahsus olmakla Araplar şetm mevkiinde 'Ey Taylasan'ın oğlu!' derler, Acemî olduğuna kinâyeye ederler.” demiştir. Mütercim Asım Efendi, “Taylasan”, c. II, s. 950.

19 Sa'dî Ebû Habîb, *Hayâtü Celâlidîn es-Süyûtî ma'a'l-ilm mine'l-mehd ile'l-lahd*, Dimaşk: Dârü'l-Menahil, 1413/1993, s. 71.

ve Süyûtî taylasan takmanın faziletine dair *el-Ehâdisü'l-hisân fî fazli't-taylasân* isimli risalesini yazar.²⁰

875/1470 yılında Berkuk Külliyesi'ndeki türbede şeyhlik yapan Süyûtî, 890-905/1486-1500 yıllarında dönemin en büyük hankahı olan Baybarsiyye Hankahı şeyhliğine getirilir ve on beş yıllık bu görevinin son yılları devlet idarecileriyle ilişkileri açısından sıkıntılı geçer.²¹ Başında bulunduğu hankahın imkânlarının sûfilikle ilgisi olmayan kişilerce kötüye kullanılmasını engellemek için birtakım girişimlerde bulunur. 903/1497-1498 yılında hankah mensuplarının devletten aldıkları tahsisatın yerinde harcanmadığı gerekçeyle kesilmesini talep eder. Bu isteği büyük bir tepkiyle karşılanır. Dövülmesine, hatta ölümle tehdit edilmesine yol açar.²²

Taylasan taktığı için sarayda kınanan Süyûtî, mezkûr olaydan beş ay sonra yönetimi altında bulunan tekkedeki sûfililerin maaşlarını alması için tekrar saraya çağrılır. Süyûtî içinden “Hayatımın sonunda bir de geçimim için sultana muhtaç olmamıştım; o da oldu. Hâlbuki ben selef-i sâlihînin sünneti üzere hareket etmek istiyorum. Ancak maalesef bunu başaramayacağım.” diyerek yakınıdır. Cemaziyelâhir ayında sultanın adamları Süyûtî'yi tekrar saraya davet eder. O da onlara “Gelmem sünnet-i seniyyeye aykırı ve ben de sünnete ve selefime muhalefet etmemek için bu davete icabet etmeyeceğim. Zira onlar ömürleri boyunca meliklerin huzuruna birkaç defadan fazla çıkmamışlardır.” der.²³ Sultan bunun üzerine Süyûtî'nin maaşı hariç herkesinkini öder. Talebesi aracılığıyla tekrar davet edilen Süyûtî yine davete icabet etmeyeceğini bildirir. Daha sonra sarayda yangın çıkar ve sultan hastalanır. Sultan iyileştikten sonra 901/1495 yılında tekrar saraya çağrılan Süyûtî yine gitmez. İbrahim el-Kerekî adlı zât, sultanın emrine uymadığı için Süyûtî'nin isyan içerisinde olduğunu iddia eder ve sultanı Süyûtî'ye karşı kışkırtır.²⁴ Sultan, Süyûtî'ye tekrar elçi gönderir. O da sultana

20 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 60-63; Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 107; Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 79-80. Kitabın edisyon kritikli baskısı için bkz. Süyûtî, *el-Ehâdisü'l-hisân fî fazli't-taylesân*, thk. Albert Arazı, Jerusalem [Kudüs]: Institute of Asian and African Studies The Hebrew University, [t.y.].

21 Özkan, “Süyûtî”, c. XXXVIII, s. 189.

22 Özkan, “Süyûtî”, c. XXXVIII, s. 189.

23 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 71.

24 İbn Hacer el-Askalânî, İbnü'l-Hümâm, es-Sehâvî gibi birçok âlimden ders ve icâzet alan İbnü'l-Kerekî (ö. 922/1516), Türkçe bildiği için Memlük sultanlarıyla yakınlık kurdu. Kayıtbay'ın emirliği esnasında onunla olan dost-

iletmesi için elçiye şöyle der: “Sultanın tahtta olduğu otuz yıllık süre içerisinde aramızda hiçbir uyuşmazlık olmadı ve kendisinden kesinlikle bir zulüm görmedim. Sultana karşı muhabbet besler ve dua ederim. Ondan hiçbir ihsan beklemem. Eğer o benim sünnete ittibâ etmeme ve selef-i salihînin yoluna uymama sesini çıkartmazsa ne güzel, yok eğer buna sinirlenecekse, ben Rasûlullâh’a (sav) başvururum. Aramızdaki meseleyi ona havale ederim. Rasûlullâh’a beni koruması için dua ederim.” Bu sözlerinden dolayı sultan daha çok hiddetlenir ve onu öldürmeye azmeder.²⁵ Rebiulevvel ayının ilk gününde Süyûtî'nin aleyhine âlimlerden fetva isteyen sultana karşı herkes susunca, Süyûtî görevinden istifa eder ve *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi'l-mecî ile's-selâtîn* (901/1495) adlı eserini yazar.²⁶ Eserin yazılış haberi sultana ulaşınca bu durum sultana çok ağır gelir ve Recep ayına kadar hiçbir girişimde bulunmaz. Araya bazı tanıdıklarını sokan sultanın davetine yine icabet etmeyen Süyûtî sultanları çok ziyaret etmenin dinen yasaklandığını bildiren hadisleri derlediği *er-Risâletü's-Sultâniyye* (901/1496) isimli eserini sultana sunulması için gönderir. Süyûtî bu eseri daha önceden yazdığı bir eserden ihtisar ettiğini belirtir. Muhtemelen bahsettiği eser, daha önce kaleme aldığı *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi'l-mecî ile's-selâtîn*'dir. Sultan ile Süyûtî arasında elçilik yapan Emir Timraz sultana gidip bu risalede yazılı olan hadisleri okur. Sultan o zaman, “Süyûtî beni sopasıyla dövse haklıdır.” der. Olayın geldiği bu son hâlden rahatsızlık duyan İbrahim el-Kerekî, sultanı tekrar kıskırtır. Mesele yine dönüp en baştaki duruma gelince Emir Timraz vasıtasıyla sultanı yatıştırması istenen Süyûtî “Ben Allah'tan yardım isterim ve Rasûlullâh'ın sünnetine uyarım.” cevabını verir ve dua eder. Bu olaydan iki gün sonra hastalanan sultan ay sonunda vefat eder.²⁷

Süyûtî, 906/1501 yılında tahta çıkan Âdil Tomanbay ile de problemler yaşamıştır.²⁸ Tomanbay, Süyûtî'nin idaresi altındaki tekkenin ödeneği noktasındaki tasarruflarından dolayı sûfiler ile

---

luğunu pekiştirdi ve özel imamlığını yaptı. Birçok seferde sultana eşlik etti. İbn Tolun Camii'nde imamlık, Eşrefiyye Medresesi'nde müderrislik, son olarak da Hanefî başkaldığı yaptı. Süyûtî, İbnü'l-Kerekî'ye hitaben üç adet reddiye yazdı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kemal Yıldız, “İbnü'l-Kerekî”, *DİA*, (İstanbul 2000), c. XXI, s. 111-112.

25 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâlidîn es-Süyûtî*, s. 72.

26 Kitabın baskısı için bkz. yuk. dp. 2.

27 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 60-63.

28 Karahan, “Süyûtî”, c. XI, s. 260.

arasında çıkan anlaşmazlıkta Süyûtî'yi haksız bulur ve hakkında tutuklama kararı çıkartır. Bu karardan haberder olan Süyûtî üç ay süreyle saklanır. Zira Süyûtî sultan tarafından daha önce de ölümle tehdit edilmiş olduğundan dolayı, sultanın kendisini idam ettirmek gibi bir düşüncesinin olduğunun farkındadır. Âdil Tomanbay'ın saltanatu süresince gazaba uğramaktan korktuğu için sultandan saklanan Süyûtî'yi ziyarete gelen Şeyh Şemseddin ed-Dâvûdî'nin uzun zaman görüşemediklerini söylemesi üzerine Süyûtî, "Âdil Tomanbay'ın başı, falan gün ve saatte gövdesinden ayrılacak. O zaman aranızda katılacağım." diyerek temennilerini belirtmiş ve bu konuşmanın ardından sultan idam edilmiştir.²⁹ Sultan Tomanbay'ın üç aylık saltanatu tüm kısalığına rağmen fitne ve kötülüklerin kol gezdiği bir dönem olarak nam salmıştır.³⁰

Süyûtî'nin hayatının son beş yılı Kansu Gavrî dönemine tesadüf eder. Sultan Gavrî de Eşref Kayıtbay gibi ilmi seven, âlimleri takdir eden ve ilim meclisleri tertipleyen bir hükümdardır.³¹ Çerkez Memlûklü sultanlarının âdeti âlimleri en az ayda bir kere kalede ağırlamaktır.³² Bu meclislerde tartışılan ilmî meselelerden Memlûk emirleri ve şehzadeleri müstefit oldukları için Kansu Gavrî de haftada bir yahut birkaç kez ilmî ve dinî meclisler tertip etmeyi çok arzulamaktadır. Bu meclislerde genellikle tarih, fıkıh, hadis ve Arap dili gibi ilimler tedris edilirdi.³³ Âlimlerden bazıları isteyerek bazıları ise korkarak bu meclislere katılırlardı.³⁴ Kansu Gavrî yüksek kültüre sahip bir sultandı. Şiir, edebiyat ve tarihle ilgilenir, siyer okurdu. Süyûtî'yi kendisine yakın tutmak istediye de o kendisini ilme hasretmeyi sultanla beraber olmaya tercih etmişti.³⁵ Kansu Gavrî 1 Şevval 906/20 Nisan 1501'de tahta geçtiğinde Süyûtî saklandığı yerden çıkar.³⁶ Sultan Gavrî kendisine yeni vazifeler teklif eder. Fakat Süyûtî bu teklifleri kabul etmediği gibi sultanın gönderdiği 1000 dinarı da reddeder ve hediye edilen köleyi azad eder.³⁷ Hatta bir

29 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 69; Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 73.

30 Hammûde, *Celâlüddin es-Süyûtî*, s. 27.

31 Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 44.

32 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 70.

33 Tabbâ', *Celâlüddin es-Süyûtî*, s. 15.

34 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 70.

35 Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 108.

36 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 68.

37 Karahan, "Süyûtî", c. XI, s. 260.

keresinde kendisine hediye getiren sultanın elçisine Allah'ın kendisini bu tür şeylerden müstağni kıldığını söyler ve bir daha kendisine hediye getirmemesini tenbihler. Kendisine takdim edilen köleyi Medine-i Münevvere'ye hizmet etmesi karşılığında serbest bırakır.³⁸ İmam Süyûtî 911/1505 yılında vefat ettiği zaman Sultan Kansu Gavri "O hayatı boyunca benim hiçbir ihsanımı kabul etmemiştir. Bu yüzden ben de onun malına dokunmayacağım." demiştir ve Süyûtî'nin terekesine el koymaktan geri durmuştur. Hâlbuki bu durum diğer âlimler için geçerli değildir.³⁹ Zira onlar vefat ettiklerinde malları müsadere edilmektedir.⁴⁰

Süyûtî'nin sultanlara karşı gösterdiği kayıtsız tavrı Abbâsî halifeleri için de gösterdiği düşünülmemelidir. Zira Süyûtî'nin çocukluk devrine rastlayan dönemde (849-855/1445-1451) hüküm süren Halife Müstekfi-Billâh ile babasının arası çok iyidir. Süyûtî bu halifenin sâlih birisi olduğundan ve babasının cenazesine katıldığından bahseder.⁴¹ Hatta babasının vefatını dahi sevgili dostu Halife Müstekfi-Billâh ile ilişkilendirir ve "Halifenin vefatından kırk gün sonra öldü." diyerek üzüntüsünü belirtir.⁴² Ayrıca Müstekfi-Billâh'ın yeryüzünde Ömer b. Abdülaziz'den sonra gelen en hayırlı halife olduğunu da medihkâr ifadelerle dile getirir.⁴³ Süyûtî'nin babasının hatırasını gözetmek ve sadakatını ızhar etmek için Halife Müstekfi-Billâh ile yakınlık kurduğunu ve selef-i sâlihine uymak için sultanlarla olan mesafeli ilişkisini Abbâsî halifelerine karşı göstermediğini söyleyebiliriz.⁴⁴ Öte yandan Süyûtî'nin Abbâsî halifelerine karşı güveninin hilafet kurumuna olan güveninden ileri geldiği de düşünülebilir.⁴⁵ Buna rağmen Süyûtî yine de halifelerle

38 Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 109; Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 73.

39 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 80.

40 İslâm tarihinde müsâdere, en çok Memlûkler döneminde uygulanmıştır. Memlûk Devleti bir hânedana dayanmadığı için potansiyel olarak bütün güçlü emîrlerin tahta geçme imkânı vardır. Bundan dolayı birçok Memlûk sultanı hayatlarında müsâdereyle karşılaşmış ve kendilerine rakip olabilecek birçok emîrin mallarını da müsâdere etmişlerdir. Devlet ekonomisinin düzeltilmesi amacıyla hem ulemanın hem de reâyânın mallarına el koyulduğu çoğu zaman vakidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Tomar, "Müsâdere", *DİA*, c. XXXII, (İstanbul 2006), s. 66.

41 Hammûde, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 28.

42 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 10.

43 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 74.

44 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 73.

45 Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 106.

çok fazla yakınlık kurmamış ve onların dostu olmaktan ve onlara imamlık ve hocalık yapmaktan imtina etmiştir.⁴⁶

Hayatının son beş yılını inzivada geçiren ve Nil Nehri üzerindeki Ravza Adası'nda 911/1505 yılında vefat eden İmam Süyûtî, Bâbü'l-Karâfe dışında bulunan kabristanda babasının yanına defnedilmiştir. Daha sonra annesi tarafından kabrinin üzerine küçük bir türbe yaptırılmıştır.⁴⁷

Süyûtî'nin talebeleri onun sultanlara karşı gösterdiği mesafeli tavra işaret eden hatıralar nakletmişlerdir. Mesela talebesi eş-Şâzilî (ö. 945/1538) İmam Süyûtî'nin sultan ve emir dâhil insanlardan uzak kaldığını ve dünya işlerine dair teklifleri sürekli geri çevirdiğini ifade ederler: "Onlara ne ihtiram ne de dalkavukluk etti. Kimseyi ziyaret etmedi. Sultan ona büyük ihsanlarda bulunmak ve makam vermek istedi. O bunların hiçbirisine yanaşmadı. Sultan ve emirler kendisini ziyarete gittiklerinde sessizce oturup beklediler. Onun ulema arasında bir benzerinin olmadığını söylediler. Kendisine bir isteğinin olup olmadığı sorulduğunda 'Ben bir şey isteyeceksem Allah'tan isterim.' diyerek cevap verdi ve teklif götürülenlerin ne zenginliklerine ne de rütbelerine iltifat etti. Kansı Gavır'ın Süyûtî için kurduğu medresenin başına geçmeyi dahi kabul etmedi."⁴⁸ Atabey Korkmaz'ın Süyûtî'nin odasına gittiğini fakat onun diğer âlimlerin aksine Atabey Korkmaz'la hiç ilgilenmediğini ve işini yapmaya devam ettiğini aktaran eş-Şâzilî,⁴⁹ Süyûtî'nin sultanın teklif ettiği maaşlı vazifeleri kabul etmediğini de rivayet etmiştir.⁵⁰ Bir diğer talebesi el-Menûfî, Süyûtî'nin Ravza'daki evini ziyarete gelen emirlerle karşı bile ayağa kalkmadığını aktarmaktadır.⁵¹ Süyûtî, geçinmek için ihtiyacı olan parayı kütüphanesindeki kitaplarından satarak temin ediyordu. Bir gün İbn Tulun Camii'ndeki odasında otururken Nakîbü'l-ceyş Yunus et-Tavil maiyetiyle birlikte odaya gelmiş ve Süyûtî'yi sultanın yanına götürmek istemiştir. Bunun üzerine o da sert bir şekilde "Benim sultanla işim olmaz. Eğer işi varsa o buraya gelsin." diyerek yerinden bile kalkmadan Yusuf'u ve berabe-

46 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâlidîn es-Süyûtî*, s. 74.

47 Özkan, "Süyûtî", c. XXXVIII, s. 189.

48 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 71.

49 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 73.

50 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 59.

51 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 64-65.

rindikileri azarlamıştır. Yunus et-Tavil, Süyûtî'nin sert ve kendinden emin bu tavrı karşısında onun gönlünü almakla yetinmiştir.⁵²

II. Süyûtî'nin Siyasi Muhtevalı Eserleri

890-906/1486-1501 yılları arası İmam Süyûtî için bir nevi inziva dönemidir. Tamamen emekliye ayrılıp kendini ilmi çalışmalarına hasretmesi ise 906/1501 yılından sonradır.⁵³ Kendi hâl tercümesini yazan nâdir şahsiyetlerden birisi olan İmâm Süyûtî'nin kaleme aldığı *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillâh* adlı eseri 900/1495 yılına kadar geçen olayları hikâye etmektedir ve müellifin kendisine dair birçok bilgiyi bu kitabından öğrenmek mümkündür.⁵⁴ Daha önce kimsenin yazmadığı beş yüz civarında eser yazdığını söyleyen Süyûtî'nin eserleri Suriye, Anadolu, İran, Hicaz, Yemen, Hindistan, Nubye, Mağrib ve Tekrur'a, Tekrur'dan da Okyanus kıyısına kadar ulaşmış ve buna kendisi de şahit olmuştur.⁵⁵ 874/1469 yılında babasının dostlarından bazı kimselerin Bilâdu's-Şâm, Halep, Anadolu, Basra ve İstanbul'a kitaplarının bir kısmını götürdüğünden ve bu bölgelerde eserlerinin bilindiğinden bahseden Süyûtî'nin eserleri bilhassa Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu topraklarda ve Hind alt kıtasında yayılmıştır. Kitaplarından birçoğu medreselerde okutulmuş, ulemanın kaynak kitapları arasında en başta yer almış, Türkçe'ye ve birçok dile tercüme edilmiş, matbaanın İslam ülkelerinde yaygınlaşmasıyla birlikte bazı eserleri bir veya birkaç defa basılmıştır.⁵⁶ İmam Süyûtî maruf ve meşhur olmak bakımından belki de İslam coğrafyasının en etkili âlimlerinden birisidir. Kendisi aynı zamanda edebî yönden de çok kuvvetli bir ediptir. Bu kuvveti eserlerinin mukaddimelerinde, bazı ülkelerin sultanlarına yazdığı mektuplarında ve en önemlisi otuz civarındaki makâmesinde görmek mümkündür. Makâmelerin içerisinde sosyal problemlerin

52 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 73.

53 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 60-61.

54 İmam Süyûtî'nin hayatı hakkında yapılan monografik bir çalışma için bkz. E. M. Sartain, *Jalâl al-dîn al-Suyûtî Biography and Background*, Cambridge: Cambridge University, 1975. Aynı kitabın özet tercümesi için bkz. *Celâleddin Süyûtî'nin Hayatı ve Eserleri*, çev. Hasan Nureddin, İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2002.

55 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 49.

56 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 155-156; Karahan, “Süyûtî”, c. XI, s. 260.

yanı sıra üstü kapalı da olsa dönemindeki idarecilere yönelik eleştiriler de yer almıştır.⁵⁷

Bu kısımda İmam Süyûtî'nin siyasi tarafını öne çıkartan ve siyasetle ilgili olduğunu düşündüğümüz metinlerini tespit ederek muhtevaları hakkında kısa bilgiler vereceğiz.

1. *Erbaûne hadîsen fî fazlî'l-cihâd*. Süyûtî bu eserine *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillâh* adlı otobiyografisinde atıf yapmaktadır.⁵⁸ Kitabı hangi devletin sultanı olduğu belirtilmeyen Muhammed b. Osman'a (ö. 886/1481) hediye etmek için kaleme almıştır. Kitabın mukaddimesinde sultana yapılan övgüler dikkat çekmektedir. Eserin adından da anlaşılacağı üzere cihadın faziletine dair kırk hadis derlenmiştir.⁵⁹
2. *Mervîyyâtu Emîri'l-mü'minîn Ebu'l-İz el-Mütevekkil-Alellâh*. eş-Şerkavi, kitabın Rabat Kütüphanesi'nde olduğunu ifade etmiştir. Eser, 884/1479 yılında Mısır'daki Abbasî halifesi *Ebu'l-İz*'in naklettiği hadisleri ihtiva etmektedir.⁶⁰
3. *el-Ehâdisü'l-münife fî fadli's-saltanatî's-şerife ve envâü'l-hayrâtî'l-me'lûfe*.⁶¹ Kitapta adalet ve sultana itaat ön plana çıkarılmakta ve toplam 79 rivayet zikredilmektedir.⁶²
4. *Mâ revâhül-esâtîn fî ademi'l-mecî ile's-selâtîn*.⁶³ 890/1486-905 /1500 yıllarında dönemin en büyük hankahı Baybarsiyye'nin

57 Sedat Şensoy, "Süyûtî", *DİA*, c. XXXVIII, (İstanbul 2010), s. 202. Makâme hakkında ayrıntılı bilgi bkz. Erol Ayyıldız, "Makâme", *DİA*, c. XXVII, (İstanbul 2003), s. 417-419.

58 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 118.

59 Kitabın matbu nüshası için bkz. (thk. Merzuk Ali İbrâhim, Kahire: Dârü'l-Fazile, [t.y.]

60 Ahmed eş-Şerkâvî İkbâl, *Mektebetü'l-Celâl es-Süyûtî*, Rabat: Dârü'l-Magrib, 1977, s. 314.

61 Kitabın matbu nüshası için bkz. (thk. Mes'ad Abdülhamid Sa'deni, [y.y.], *Mektebetü'l-Kur'ân*, [t.y.] Yazma nüshaları için ayrıca bkz. Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 005342, 75-76 vr., Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 000988, 502-504 vr., Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 000708, 33-34 vr., Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 001030, 21-22 vr.

62 Bursalı Mehmet Tahir eserin baş tarafından 25 kadar rivayeti tercüme etmiştir. Bu tercüme *Hilâfet Risaleleri* içerisinde yayımlanmıştır. Bkz. "el-Ehâdisü's-şerife fî's-saltanatî'l-münife", haz. İsmail Kara, *Hilâfet Risaleleri: İkinci Meşrutiyet Devri* içinde, haz. İsmail Kara, c. III, İstanbul: Klasik, 2003, s. 67-77.

63 Matbu nüshası için bkz. (thk. Ebu Ali Taha Bu Serin, Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1992) İstanbul Üniversitesi kütüphanesinde bulunan yazma nüshanın tavsi fi için bkz. Ahmet Kahya, "Al-Suyuti, Hayatı ve Altı Mecmuada Bulunan Kırk dört Risalesinin Tavsi fi" (Mezuniyet Tezi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Arap-Fars

şeyhliğine getirilen Süyûtî'nin bu görevinin son yılları devlet idarecileriyle ilişkileri açısından sıkıntılı geçmiştir. Bu konudaki görüşlerini ifade etmek için *Mâ revâhü'l-esâtîn* ve *er-Risâletü's-Sultâniyye* isimli eserlerini yazmıştır.⁶⁴ Bu eserini yazma gerekçelerinden bir diğeri de sultanın hastalanması ve Süyûtî hariç birçok âlimin geçmiş olsun ziyaretine gitmesidir. İmam Süyûtî de sultanla karşılaşmak istemediği için yaptığının doğru olduğunu delillendirmek üzere bu eserini kaleme almıştır.⁶⁵ Eserin kayıtlarda geçen birkaç tane daha ismi vardır. Bunlar *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi't-tereddüdi ile's-selâtîn* ve *Rivâyetü'l-esâtîn fî ademi'l-mecîi ile's-selâtîn* ve *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi'd-dühûli ile's-selâtîn* şeklindedir. Necmeddin el-Gazzî bu esere bazı rivayetler eklemiş ve manzûm olarak kaleme almıştır.⁶⁶ Kitapta 131 rivayet zikredilmiş bunlardan 61'i hadis, 70'i de haber olarak kaydedilmiştir.

5. *Âdâbu'l-mülûk*.⁶⁷ Beytûlmâlin kullanılmasında şer'î hükümlerin belirleyici olması ve şeriatın dışına çıkılmaması için ikaz amaçlı yazılmış bir eserdir. Süyûtî bu eserine *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah* adlı otobiyografisinde atıf yapmakta ve tamamlamadığı kitapları arasında zikretmektedir.⁶⁸
6. *el-İnâfe fî rütbeti'l-hilâfe*.⁶⁹ İranlı bir zâtin, hilâfetin meşruiyetinin delillerden hareketle temellendirilip temellendirilemeyeceği hakkındaki sorusuna cevaben yazılmış olan ve hilâfetle ilgili hadisleri içeren bir risâledir.⁷⁰

Filolojisi Bölümü, 1965), s. 68-69. Kitabın yazma nüshası için ayrıca bkz. Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 002769, müst. Yusuf Matuf, 26-43 vr.

64 Özkan, “Süyûtî”, c. XXXVIII, s. 189.

65 Şek'a, *Celeddin es-Süyûtî*, s. 108.

66 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn*, c. I, s. 542; Şek'a, *Celeddin es-Süyûtî*, s. 109.

67 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn*, c. I, s. 535.

68 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 114.

69 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifîn*, c. I, s. 536. Kitabın yazma nüshaları için bkz. Beyazıt Devlet Ktp., Beyazıt, nr. 007193/5, 18b-22b vr.; Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 002098, 42-48 vr.; Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 002026, 16-19 vr.; Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 002017, 155-159 vr.; Süleymaniye Ktp., Reisülküttab, nr. 001150, 287-291 vr.; Süleymaniye Ktp., Reisülküttab, nr. 001186, 141-146 vr.; Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 000708, 374-375 vr.; Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 001030, 26-28 vr.

70 İbrahim Tekdemir, “Al-Suyuti'nin Bayezid Devlet Kütüphanesi'ndeki Üç Mecmuada Bulunan Otuz dört Risalesinin Tanıtılması” (Mezuniyet Tezi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü, 1965), s. 45.

7. *Fazlu'l-kıyâm bi's-saltana*.⁷¹ Eserde saltanat hakkındaki hadisler zikredilmektedir.⁷²
8. *Zemmü ziyâreti'l-ümerâ*. Süyûtî bu eserine *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah* adlı otobiyografisinde atıf yapmaktadır.⁷³
9. *Risâle ilâ meliki't-Tekrûr*. Umûmî olarak bütün Tekrur meliklerine yazılan bu risale husûsî olarak da Muhammed b. Mustafa, Muhammed b. Sattafan, Agades Emiri ve kardeşleri Muhammed b. Ömer, Abdurrahman, Osman ve Katsina Emiri Sultan İbrahim'e şeriata uyararak hükmetmelerini ve tebaalarına adil davranmalarını tavsiye eden, ikaz ve nasihatler içeren bir mektuptur.⁷⁴ Tekrurlular Süyûtî'yi çok seviyorlardı. Hatta bir keresinde ülkelerinde zalim bir hükümdar iktidara gelmişti. Sünni Ali (ö. 897/1491) ismindeki hükümdar Timur gibi yirmi sene boyunca müminlere eziyet etmiş ve şehirleri yakıp yıkmıştır. Tekrurlular durumu Süyûtî'ye şikayet edip, hükümdara mektup yazması için yalvarmışlardı. O da mektubu kaleme almış ve neticede hükümdar mektubu okuduktan sonra yumuşamış ve tahttan çekilmişti. Bu durum Tekrurluların Süyûtî'ye gösterdikleri saygının artmasını sağlamıştı.⁷⁵ Sartain'in tespiti-ne göre Tekrur, Sahra'nın güneyinde Atlantik kıyılarından Nil vadisine uzanan bir coğrafyayı kapsar. Ancak o dönem yazarlarının eserlerinde aktarıldığına göre bu bölge, Tekrur sultanlıklarının (Mali, Gana, Songay ve diğer küçük sultanlıkların) tesis olduğu Batı Afrika ile mukayyettir. 889/1484'te Tekrur sultanı, kadı ve birçok talebe, hac kafilisiyle birlikte Kahire'ye gelmiş ve Süyûtî'nin bazı eserlerini müelliften okumuşlardır. Süyûtî hangi kitapların okunduğunu tek tek saymak suretiyle belirtmiştir. Sultan ayrıca Süyûtî'den, halifeden kendi emirli-

71 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 541.

72 Kahya, "Al-Suyuti", s. 68-69. Eserin yazma nüshaları için bkz. Millet Ktp., Ali Emiri Arabi, nr. 002189, 49-51 vr.; Süleymaniye Ktp., Süleymaniye, nr. 001068.

73 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 117.

74 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 36; M. Şadi Güngör, "Celal al-Din al-Suyuti'nin Fatih Kütüphanesindeki Bir Mecmuada Nr. 5294'te Bulunan Otuz üç Risalesi" (Mezuniyet Tezi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü, 1967), s. 29.

75 Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 49, 36.

ğinin tanındığına dair bir berat kaleme alınmasında aracılık etmesini rica etmiş ve Süyûtî, halifenin onayını aldıktan sonra belgeyi bizzat düzenlemiştir.⁷⁶ Süyûtî mektubunda Tekrur'daki sultana Allah'a takvayı ve raiyyesine karşı adaletli olmayı tavsiye etmiş ve padişahların Allah'ın gölgesi olduğunu, zulüm yapanların devrinin ise kısa olacağını vurgulamıştır.⁷⁷

10. *Muhtasaru'l-Ahkâmi's-sultaniyye*.⁷⁸ Türkiye'deki yazma kütüphanelerde kaydına ulaşamadığımız bu risalede Süyûtî, Mâverdî'nin eserini özetlemiştir. Müellif bu esere *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah* adlı otobiyografisinde atıf yapmış ancak tamamlamadığını ifade etmekle yetinmiştir.⁷⁹
11. *er-Risâletü's-Sultâniyye*. Makalemizin konusunu teşkil eden bu risalede âlimlerin sultanın huzuruna çıkmasının nehyine dair rivayetler zikredilmiştir.⁸⁰ Risale kanaatimizce daha önce yazılan *Mâ revâhü'l-esâtîn fî ademi'l-mecî ile's-selâtîn* adlı kitabın muhtasarıdır. Zira iki eser karşılaştırıldığında ilk baştaki rivayetlerin Süyûtî tarafından aynen tekrarlandığı görülür.⁸¹
12. *er-Risâletü'n-nâsriyye fî itâati's-sultân*. Hükümdara itaat hakkındaki bu risalede sultana isyanın caiz olmadığı anlatılır. Eser, Kayıtbay'a isyan eden askerlere karşı yazılmıştır.⁸²
13. *Zemmü'l-kazâ*. Kadıların atanma usüllerine dair yazılan bir eserdir.⁸³ Bu eser *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah*'ta zikredilmektedir.⁸⁴

76 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 158-159; Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 36.

77 H. Ahmet Sevgi, “al-Suyuti Hayatı ve İki Mecmuada Bulunan Kırk dört Risalesinin Tavsifi” (Mezuniyet Tezi, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Arap-Fars Filolojisi Bölümü, 1965), s. 22-24; bkz. İkbâl, *Mektebetü'l-Celal es-Süyûtî*, s. 203. Diğer yazma nüshalar için bkz. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, 003623, 120-122 vr.; Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 005294, 137-139 vr.

78 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 542.

79 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 132.

80 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddîn es-Süyûtî*, s. 71.

81 Bkz. eş-Şerkâvî, *Mektebetü'l-Celal es-Süyûtî*, s. 203.

82 Güngör, “Celal al-Din al-Suyuti”, s. 34. Yazma nüshaları için bkz. Köprülü Ktp., Fazıl Ahmed Paşa, nr. 001579, 123-127 vr.; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 003553 209-211 vr.

83 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 539. Yazma nüshası için bkz. Süleymaniye Ktp., A.Tekelioğlu, nr. 000791, 53-54 vr.

84 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 117.

14. *el-Esâs fî fazli Benî Abbâs*. Süyûtî'nin bu eseri telif sebebi Hind sultanının elçisinin Halife el-Mütevekkil-Alallâh Abdülaziz'i bir atamayla ilgili ziyarette bulunmasıdır. Eser halifenin isteği üzerine kaleme alınmıştır.⁸⁵ İmam Süyûtî bu eserine *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah* adlı otobiyografisinde atıf yapmakta ve bu kitabının dışında Hind diyarına ulaşan bir kitabının olup olmadığını bilmediğini söylemektedir.⁸⁶
15. *Ref'u ilbâs an Benî'l-Abbâs*. Süyûtî bu kitabı halife el-Mütevekkil-Alallâh'ın hilâfet ünvanını korumak maksadıyla kaleme almıştır. Kitapta halifenin hükümlerinin uzun sürmesi için Allah'a niyazda bulunmaktadır.⁸⁷ Bu eser *Kitâbü't-Tehaddüs bi-ni'metillah*'ta zikredilmektedir.⁸⁸
16. *Şerhu hadisi kaddimû Kureyşen ve lâ tekdumûhâ*.⁸⁹ Hilâfetin Kureyş'e ait olduğunu ifade eden hadise dair yapılmış kısa bir şerh çalışmasıdır.
17. *el-Esiletü'l-vezâriyye*.⁹⁰
18. *İ'lâmu'n-nasr fî i'lâmi sultâni'l-asr*.⁹¹
19. *Cüzü'l-Hâşimî*.⁹²
20. *Cüz' ü'l-vezâr*.⁹³
21. *er-Rütebi'l-münife fî fadli's-saltanati's-şerife*.⁹⁴
22. *Şerhu'l-izâfe fî mansıbi'l-hilâfe*.⁹⁵

85 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 157; Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 35; Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddin es-Süyûtî*, s. 74; Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 106. Yazma nüshaları için bkz. Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 000988, 409-415 vr.; Süleymaniye Ktp., Reisülküttab, nr. 001186, 134-140 vr.; Süleymaniye Ktp., Reisülküttab, nr. 001150, 1-6 vr.; Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi, nr. 002098, 36-42 vr.

86 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 118, 157.

87 Ebû Habîb, *Hayâtü Celâleddin es-Süyûtî*, s. 74; Şek'a, *Celâleddin es-Süyûtî*, s. 106.

88 Süyûtî, *Kitâbü't-Tehaddüs*, s. 114.

89 Yazma nüshası için bkz. Süleymaniye Ktp., Lala İsmail, nr. 000678, 241-243 vr.

90 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 535.

91 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 535.

92 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 538.

93 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 538.

94 Sartain, risalenin Mısır Kütüphanesi'nde bir mecmua içerisinde yer aldığını kaydetmektedir. Bkz. Sartain, *Celâleddin Süyûtî*, s. 201.

95 Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, c. I, s. 540.

III. *er-Risâletü's-Sultâniyye*'nin Muhtevası ve Kaynakları

İmam Süyûtî'nin kitaplarının kendisi henüz hayattayken dünyanın birçok bölgesine ulaştığını ifade etmiştik. Kozmolojiden tubba, dilbilimden İslâmî ilimlerin tamamına kadar beş yüz civarında eser kaleme almış olan bir âlime bugünün dünyasındaki akademik çevre ve ilmî muhitlerin bigâne kalamayacağı dikkate alındığında Süyûtî'nin eserlerinin Türkiye'deki yazma kütüphane kayıtları da dikkate alınarak bir katalogunun çıkarılması elzemdir.⁹⁶ Bu minvalde araştırmacılara yardımcı olabilmek ve müellifin eserlerinin dünyanın dört bir yanına nasıl ulaştığını göstermek için *er-Risâletü's-Sultâniyye* adlı eserin yazma nüshaları üzerinden bazı tespitlerde bulunmaya çalıştık. Görebildiğimiz kadarıyla risalenin yazma nüshaları bakımından en zengin ülke Türkiye'dir.⁹⁷ Ardından Suudi Arabistan kütüphaneleri gelmektedir.⁹⁸ Avrupa'da ise İrlanda,⁹⁹ Fransa¹⁰⁰ ve Bulgaristan kütüphanelerinde eserin nüsha-

96 Böyle bir çalışma Suudi Arabistan kütüphanelerini esas almak suretiyle Nasır b. Suud b. Abdullah Selame tarafından hazırlanmıştır. Bkz. *Mu'cemu müellefati's-Süyûtî el-mahtûta*, Riyad: Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 1996/1417.

97 Risalenin yazma nüshaları için bkz. Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 00268, 261-263 vr. Bu nüsha tercümeyle esas alınan nüshadır. Tercümede kavramsal kullanımları mümkün olduğunca parantez içerisinde belirtmeye çalıştık. Risalenin diğer yazma nüshaları için bkz. Süleymaniye Ktp., Atıf Efendi, nr. 2121, 59-60 vr.; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 003623, 117-119 vr.; Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu, nr. 000943, müst. Osman b. Ahmed ed-Demiri, 89-91 vr.; Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 00596, 286-287 vr.; *Risale fi hayri'l-ulema ve hayri'l-ümera* adıyla kayıtlı eser aslında *er-Risâletü's-sultaniyye*'dir. Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 003553, 151-152 vr.

98 Bkz. Nasır b. Suud, *Mu'cemu müellefati's-Süyûtî*, s. 80. İmâm Muhammed b. Suud Ktp., nr. 5500/32; Melik Suûd Üniversitesi Ktp., nr. 158/9; Medine Huteni Ktp., nr. 74/76; Ümmü'l-Kurâ Ktp. İlmî Araştırmalar Merkezi, nr. 5/357; Haremü'n-Nebevî Ktp., nr. 78/5-8; İbrahim Sa'dullah el-Hutenî Medine Ktp., nr. 36; Melik Faysal Ktp., nr. 1966/1.

99 Chester Beatty Ktp. Bkz. Ahmed el-Hâzindâr, *Delilu mahtûtâti's-Süyûtî ve emâkinu vücûdihâ*, Muhammed İbrâhim Şeybani, Kuveyt: Mektebetü İbn Teymiyye, 1983, s. 267.

100 Paris Ktp., nr. 4588/9. Bkz. Nasır b. Suud, *Mu'cemu müellefati's-Süyûtî*, s. 80.

ları mevcuttur.¹⁰¹ Risale ayrıca Körfez ülkelerinden Kuveyt,¹⁰² Afrika ülkelerinden Mısır¹⁰³ ve Tunus'ta¹⁰⁴ da bulunmaktadır.

Risalenin temel amacı, Hz. Peygamber'den nakledilen hadislerle ulemanın sultanların huzuruna çok sık gitmemelerinin sünnet olduğunu ortaya koymaktır. Süyûtî'nin kaydettiği hadislerin muhtevasına bakıldığında âlimlerin, sultanı sık ziyaret etmekten nehyedildiği ve bu davranışın onları fitneye düşüreceğinin açıklandığı görülür. Bu meyanda, sultanı sık ziyaret eden âlimlere, dünyayı tercih ettikleri için Allah'ın buğz edeceği, sultana yaklaşmanın Allah'tan uzaklaşacağı, sultanla çok oturan âlimin hırsıza ve geven ağacından diken toplayan kimseye benzediği, peygambere ihanet içinde olduğu, sultanın kapısında bekleyip bir şey istemenin yahut almanın cehenneme gitmeye sebep olduğu, bazı felaketlerin cehennemde onları beklediği, bu tür âlimlerden sakınıp yanından ayrılmanın ve onlardan ilişkisi kesmenin gerekliliği, bataklığa batmanın sultana yaklaşımdan daha iyi olduğu, sultana bir karış bile yaklaşmamanın gerektiği ve sultana Kur'an okumak için bile gidilmeyeceği vurgulanmaktadır.

Süyûtî'nin risalesinde zikrettiği hadislerin on üçü merfu, ikisi mevkuf, altısı da maktudur. Bu hadisler Muâz b. Cebel (ö. 17/638), Hz. Ömer (ö. 23/644), Abdullah b. Mesûd (ö. 32/652-653), Huzeyfe b. el-Yemân (ö. 36/656), Hz. Ali (ö. 40/661), Sevbân (ö. 54/674), Ebû Hureyre (ö. 58/678), İbn Abbâs (ö. 68/687-688), Enes b. Mâlik (ö. 93/711-712), Muhammed b. Vâsi (ö. 123/740), Cafer es-Sâdık (ö. 148/765), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) ve Fudayl b. İyâz (ö. 187/803) gibi râvîler tarafından nakledilmiştir. Süyûtî'nin rivayetleri seçerken kullandığı hadis kaynakları incelendiğinde bunların İbn Ebî Şeybe'nin (ö. 235/849) *el-Musannefi*, Ahmed b. Hanbel'in (ö. 241/855) *Müsned'i*, Dârimî'nin (ö. 255/869) *es-Sünen'i*, İbn Mâce'nin (ö. 273/887) *es-Sünen'i*, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) *es-Sünen'i*, Tirmizî'nin (ö. 279/892) *es-Sünen'i*, Nesâî'nin (ö. 303/915) *es-Sünen'i*, Taberânî'nin (ö. 360/971) *el-Mu'cemu'l-evsat'ı*, İbn

101 Ayasofya Milli Ktp., nr. 1618. Bkz. el-Hâzindâr, *Delîlu mahtûtâtî's-Süyûtî*, s. 267.

102 Kuveyt Üniversitesi Yazma Eserler Bölümü, nr. 3997. Bkz. el-Hâzindâr, *Delîlu mahtûtâtî's-Süyûtî*, s. 267.

103 Mısır Milli Ktp., nr. 123 ve nr. 416, Teymuriyye Ktp. Bkz. el-Hâzindâr, *Delîlu mahtûtâtî's-Süyûtî*, s. 267.

104 Tunus Milli Ktp., nr. 8863 ve nr. 11328.

Lâl'in (ö. 398/1007) *Müsned*'i, en çok atıf yapılan iki kaynağın ise geç dönem derleme eserleri olan Beyhakî'nin (ö. 458/1066) *Şuabu'l-îmân*'ı ve Deylemî'nin (ö. 509/1115) *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*'ı olduğunu görürüz. Öte yandan Süyûtî, Şafî mezhebinden olduğu halde Hanefî âlim Ebu'l-Hasan es-Saydalânî'nin biyografisine atıf yaparak herhangi bir eser ismi zikretmeksizin Hanefî tabakât kitaplarına genel bir göndermede bulunmuş ve tasavvuf ehlinin daha sık kullandığı Ebû Nuaym'ın (ö. 430/1038) *Hilyetü'l-evliyâ*'sından ve Hakîm et-Tirmizî'nin (ö. 320/932) *Nevâdirü'l-usûl*'ünden de kaynak olarak istifade etmiştir.

IV. *er-Risâletü's-Sultâniyye*'nin Tercümesi¹⁰⁵

Şeyh İmâm Allâme Celâleddîn es-Süyûtî eş-Şâfiî (ra)

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın adıyla

Allâhu Teâlâ, Efendimiz Muhammed'e ve onun âline salât eder

Her şeye kâfi olan Allah'a hamd ve seçtiği kullarına selam olsun. İmamlar (*el-eimme*), yöneticilere (*mülûk*) sıkça gitmemenin âlimler için sünnet olduğunu nass olarak ortaya koydular. Hz. Peygamber'den vârid olduğuna göre bu durumun nehyedildiği ve bunu yapan âlimlerin zemmedileceği açıktır. O hadislerden bazıları:

1. Ebû Dâvûd, Tirmizî hasen olarak, Nesâî, Beyhakî *Şuabu'l-îmân*'da İbn Abbâs'tan (ra), o da Hz. Peygamber'den (sav) şöyle nakletti: Çölde oturan kişi kabalaşır. Av peşinde koşan gâfilleşir. Sultanların kapılarına giden, fitneye düşer.¹⁰⁶
2. İmâm Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde, Ebû Dâvûd'un, sahîh bir senedle Ebû Hureyre'den (ra) Beyhakî'nin naklen rivayet et-

105 Tercümeğe esas alınan matbu nüsha için bkz. Süyûtî, thk. Muhtar el-Cübâlî, Beyrut: Dâru vahyi'l-kalem, 1. bsk., 2004. Yazma nüsha için bkz. Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 00268, 261-263 vr. Siyasi kavramların tercümesinde mümkün mertebe kavramın orijinal hâlini parantez içerisinde belirtmeye çalıştık.

106 Ebu Dâvûd, Sayd, 4; Tirmizî, Fiten, 69; Nesâî, Sayd ve Zebâih, 24; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 2003, c. VII, s. 47.

tiğine göre Rasûlullâh (sav) şöyle buyurmuştur: Sultanın (sultan) kapılarına giden, fitneye düşer. Kul, sultana yaklaşmakla Allah'tan uzaklaşmaktan başka birşey kazanmaz.¹⁰⁷

3. İbn Mâce'nin Ebû Hureyre'den naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki Allah katında kâriflerin (Kur'ân okuyucularının) en buğzedilene, emirleri (*ümerâ*) ziyaret edenlerdir.¹⁰⁸
4. İbn Lâl'in Ebû Hureyre'den naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh şöyle buyurmuştur: Allah katında yaratılmışların en buğzedilene yöneticileri (*ummâl*) ziyaret eden âlimdir.
5. Deylemî'nin *Müsnedü'l-firdevs*'te Ebû Hureyre'den (ra) naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh (sav) şöyle buyurmuştur: Sultanla çokça oturan bir âlim gördüğünüz zaman biliniz ki o bir hırsızdır.¹⁰⁹
6. İbn Mâce'nin râvîleri sika olan bir senedle İbn Abbas'tan (ra) naklen rivayet ettiğine göre Nebî (sav) şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki benim ümmetimden bazı insanlar dinde fakih olduklarını iddia edecekler. Kur'an okuyacaklar ve diyecekler ki: "Biz emirlere (*ümerâ*) gidiyoruz ve onların dünyalıklarından nasipleniyoruz. Dinimiz hususunda ise onlardan ayrılıyoruz." Böyle olması mümkün değildir.¹¹⁰ Zira gevenden yalnızca diken toplanır.¹¹¹ Bu şekildeki sözleriyle de ancak hata ederler.¹¹²
7. Taberânî, *el-Mu'cemu'l-evsat*'ta râvîleri sika bir senedle Rasûlullâh'ın (sav) mevlâsı Sevbân'dan tahrîc etti. Dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Ben senin ehl-i beytinden miyim? Hz. Peygam-

107 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1998, c. XV, s. 427, c. XIV, s. 430; Ebu Dâvûd, Sayd, 4; Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 47.

108 İbn Mâce, Mukaddime, 23.

109 Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, thk. Saîd b. Besyuni Zaglul, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986, c. I, s. 276.

110 Dünyalık onlar için bir musibettir. Dinen de insanların yolundan ayrı düşerler.

111 *Geven* iki çenekliler sınıfının baklagiller familyasından, çiçeklerini mayıs ve ağustos ayları arasında açan, çok yıllık dikenli dağ bitkisidir. Bazı yörelerde "keven" olarak da bilinir. Latincesi ise *astragalus*tur. İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2007, s. 417. Gevenin Arapçası *katâddır*. Arapça sözlüklerde dikenli bir ağaç olduğu ve meyvesinin de yalnızca diken olduğu belirtilmektedir. Mes'ûd Cübran, *er-Raid: mu'cem lugavî asrî*, 5. bs., Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melayîn, 1986, s. 620.

112 İbn Mâce, Mukaddime, 23.

- ber (sav) sükût etti ve üçüncü defada “Evet” buyurdu. “Südde kapısında durmadıkça veya emirden (*emîr*) bir şey istemedikçe.” Hâfız Münzîrî, *et-Tergîb ve't-terhîb*'inde “*Bâbu süddeden* (südde kapısı) murad, sultanın kapısıdır veya benzeridir.” dedi.¹¹³
8. Beyhakî, Süleym oğullarından bir zâttan tahrîc etti ki Rasûlullâh şöyle buyurdu: Sultanın kapılarından sakının.¹¹⁴
  9. Dârimî'nin *Müsnef*'inde İbn Mesûd'dan (ra) naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Her kim ilmi şu dört şey için talep ederse cehenneme girer. Âlimlerle karşılıklı öğrenmek, câhillikle çekişmek, insanların ilgi ve alâkasını kendisine yöneltmek ve emirlerden (*ümerâ*) bir şeyler almak.¹¹⁵
  10. Ukaylî'nin Enes'ten naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh (sav) şöyle buyurmuştur: Âlimler, Allah'ın kulları üzerine peygamberlerin emanetçisidirler (*ümenâ*). Sultanla içli dışlı olmadıkları müddetçe. Böyle yaparlarsa kesinlikle peygambere ihanet etmişlerdir. İşte o zaman onlardan sakının ve onların yanından ayrılın.¹¹⁶
  11. Askerî'nin Ali b. Ebî Tâlib'den (ra) naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh (sav) şöyle buyurmuştur: Dünyada sultanın yanına girmedikleri ve onlara tâbi olmadıkları müddetçe fakihler peygamberlerin emanetçisidirler (*ümenâ*). Eğer böyle yaparlarsa onlardan sakının.¹¹⁷
  12. Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ*'da Cafer b. Muhammed es-Sâdık'tan naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Fakihler peygamberlerin emanetçisidirler (*ümenâ*). Şayet fakihlerin sultana meylettiklerini görürseniz onlardan şüphelenin.¹¹⁸
  13. Deylemî'nin Muâz b. Cebel'den (ra) naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh (sav) şöyle buyurmuştur: Bir âlim sultana gönüllü olarak giderse cehennem ateşindeki azabının tamamında ona ortak olur.¹¹⁹

113 Taberânî, *Mu'cemu'l-avsaf*, Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1995, c. III, s. 98.

114 Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 48.

115 Dârimî, *Mukaddime*, 34.

116 Deylemî, *el-Firdevs*, c. III, s. 75.

117 Sehâvî, *el-Mekâsîdu'l-hasene*, thk. Muhammed Osman el-Huş, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1985, c. I, s. 480.

118 Zehebî, *Siyerü a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaut, Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1982, c. VI, s. 262.

119 Deylemî, *el-Firdevs*, c. IV, s. 42.

14. Deylemî'nin Ömer b. el-Hattâb'dan (ra) naklen rivayet ettiğine göre Rasûlullâh (sav) şöyle buyurmuştur: Şüphesiz ki Allah âlimlerle içli dışlı olan emirleri sever. Âlimler emirlerle haşır neşir olmaktan hoşlanmazlar. Çünkü âlimler emirlerle içli dışlı olurlarsa dünyayı tercih ederler. Emirler, âlimlerle haşır neşir olurlarsa âhireti tercih ederler.¹²⁰
15. İbn Ebî Şeybe'nin *Musannef*inde Huzeyfe b. el-Yemân'dan (ra) tahrîc ettiğine göre o şöyle dedi: Dikkat edin sizden biriniz kesinlikle saltanat sahibine (*zî sultân*) doğru bir karış bile yaklaşmasın.¹²¹
16. Beyhakî'nin Muhammed b. Vâsi'den (ra) naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Bataklığa batmak sultana yaklaşmaktan daha iyidir.¹²²
17. Beyhakî'nin Fudayl b. İyâz'dan (ra) naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Biz sultandan kaçınmayı öğrendik. Tıpkı Kur'an'dan bir sûre öğrendiğimiz gibi.¹²³
18. Beyhakî'nin Süfyân es-Sevrî'den (ra) naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Sultana sığınan bir kârî gördüğünüz zaman bilin ki o bir hırsızdır. Sakın aldanmayasın! Sana denirse ki zulmü engelleyip zulme uğrayanı (*mazlûm*) da savunuyor. Şüphesiz ki o iblisin bir tuzağıdır ve o tuzakla kârîleri merdiven edinir.¹²⁴
19. Beyhakî, İbn Şihâb'dan tahrîc etti. İbn Şihâb dedi ki: Süfyân es-Sevrî'yi bir adama şöyle derken işittim: "Seni İhlâs sûresini okuman için bile çağırsa onların yanına gitme." İbn Şihâb'a "Yani kim?" dedim. O da "Sultan" dedi.¹²⁵
20. Hakîm et-Tirmizî'nin *Nevâdirü'l-usûl*'de Ömer b. Hattâb'dan (ra) naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Rasûlullâh (sav) bana geldi. Onun yüzünde hüzün olduğunu anladım. Sakalımı tuttu ve "Allah'tan geldik ve yine ona döneceğiz." buyurdu ve devam etti: Bana Cibrîl geldi ve dedi ki: "Şüphesiz ki senin ümmetin çok geçmeden senden az bir zaman sonra fitneye düşecekler." Ben de "Peki bu neden olacak?" dedim. O da dedi ki: "Öncelikle kârîlerinden ve emîrlerinden dolayı. Emîrler insanların haklarını yasaklar ve vermezler. Kârîler de emîrlerin arzu-

120 Deylemî, *el-Firdevs*, c. I, s. 155.

121 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, thk. Muhammed Avvame, Cidde: Dâru'l-Kible, 2006, c. XXI, s. 184.

122 Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 53.

123 Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 50.

124 Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 51.

125 Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 50.

larına uyarlar.” Ben de “Ey Cibrîl! Onlardan selamete erenler nasıl kurtulacaklar?” [Cibrîl dedi ki:] “Elinizi eteğinizi çekerek ve sabrederek. Eğer haklarınız verilirse alın. Engel olunup yasaklanırsa da onları terkedin.

21. Beyhakî'nin Süfyân es-Sevrî'den naklen rivayet ettiğine göre o şöyle dedi: Şüphesiz ki cehennemde bir gürültü ve kargaşa vardır. Cehennem ondan her gün yetmiş kere sığırır. Allah onu sultanı ziyaret eden kâfiler (Kur'an okuyucular) için hazırlamıştır.¹²⁶
22. Hanefî tabakât kitaplarında Ebu'l-Hasan es-Saydalânî'nin (ö. 488/1095) hâl tercemesinde şöyle der. Şüphesiz ki sultan meliktir, şahtır. (Sultan) ona dedi ki: “Niçin bana gelmiyorsun?” O da “İstiyorum ki sen âlimlerin kendisini ziyaret ettiği yöneticilerin (*mülûk*) en hayırlılarından birisi olasın. Ben de yöneticileri (*mülûk*) ziyaret eden âlimlerin en şerlisi olmayayım.” dedi.¹²⁷
23. Abdullah b. Mübârek'ten rivayet edildiğine göre ona İbn Uleyye'nin sultanla temas halinde olduğu söylendi. Bunun üzerine o da ona şu beyitleri yazdı:

Ey ilmi şahin gibi zorla elde edip,
Sultanların mallarını avlayan.
Dünya ve lezzetlerini hileyle işgal edip,
Dininden oldun.
Rivayetlerin nerede kaldı?
İbn Avn ve İbn Sîrîn'den,
Sultanların kapısından uzak durmaya dair
Naklettiğin rivayetler nerede?

Bu konuda ki hadisler, haberler ve âlimlerin delilleri sayılamayacak kadar çoktur. Ben de bu mevzuya dair müstakil bir eser meydana getirdim. Bu kadarı kâfidir. En doğrusunu Allah bilir.

“Only a Thorn Springs from the Milkvetch”: Al-Suyûtî's View of the Ulema and Politics

Abstract

Jalâl al-dîn al-Suyûtî (d. 911/1505), who lived in Cairo during the reign of Mamluks, is said to have written about five hun-

126 Beyhakî, *Şuabu'l-îmân*, c. VII, s. 63.

127 Ebu'l-Hasan es-Saydalânî'nin biyografisi için bkz. İbrahim b. Muhammed es-Sayrafi, *el-Müntehab min kitâbi's-siyâk li târihi Nisabur*, thk. Halid Haydar, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1414, s. 424.

dred works on intellectual and religious topics, which spread all around the Islamic world due to their popularity. Al-Suyūṭī paid attention to scholarly responsibilities in social life and participated in many social-political debates during his lifetime. He tried to demonstrate the ideal political attitude of a scholar according to *Sunnah* by means of the treatises he wrote concerning the relationship between the rulers and the *ulemâ*. The literature on al-Suyūṭī's works shows that he wrote twenty treatises on politics, one of which was his *Ma rawah al-asâtin fî adam al-majîi ilâ al-salâtin*, which was a compilation of narratives that regulate the relation between rulers and scholars. The author also prepared and presented to the sultan a summary of this treatise under the title of *al-Risala al-Sultaniyya*. It was read before the sultan, who then felt a great sorrow due to both the narratives and the Suyūṭī's attitude. Moreover, the treatise argued that for scholars forming a close relationship with the sultan is against the *Sunnah*, and explained it with the examples taken from Suyūṭī's own life. Based on these accounts, this article establishes Suyūṭī's political biography. It also discusses the content and the sources of this work, and provides information on the whereabouts of the copies of this short treatise. Finally, it contains a full translation of the work.

Keywords: Mamluks, al-Suyūṭī, Biography, Politics, Ulema.